

Nr 190

Utlåtande i anledning av väckt motion om borttagande av den militära yrkesorienteringen ur enhetsskolan.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren av fru *Torbrink* och herr *Lundqvist* väckt motion (II: 528) har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att den militära yrkesorienteringen helt borttages ur enhetsskolan.

Till stöd för detta yrkande har anförts huvudsakligen följande.

Den 14 december 1954 besvarade ecklesiastikministern en interpellation i andra kammaren angående den militära yrkesorienteringen i enhetsskolan. Interpellanten ansåg att, eftersom det ändå inte går att vid yrkesorienteringen ta med alla tänkbara yrken, det kunde ifrågasättas huruvida man med hänsyn till de berörda ungdomarnas omogenhet och i många fall äventyrlusta borde taga bort den militära yrkesrådgivningen i skolan.

Ecklesiastikministern betonade i sitt svar, att den militära yrkesorienteringen i de flesta fall bedrivits korrekt i enlighet med både skolmyndigheternas, arméledningens och föräldrarnas intentioner. Dock hade det visat sig, att man vid det lokala genomförandet av orienteringsprogrammet låtit elever deltaga i övningar som gått utöver rekommendationerna i arméledningens bestämmelser. Elever har fått deltaga i skjutning med kulsprute-pistol och t. o. m. kulspruta. Även om betryggande säkerhetsåtgärder synes ha vidtagits, ansåg ecklesiastikministern i likhet med interpellanten, att det kunde ligga en risk förborgad i denna militära praktiska yrkesorientering och att sådana övningar måste betraktas som uppenbart olämpliga för elever i förevarande ålder.

Ecklesiastikministern meddelade att skolöverstyrelsen från samtliga berörda försöksskolor infordrat rapporter om vad som förekommit, och motsvarande rapporter hade arméledningen infordrat från berörda förband.

Den 18 februari 1955 anhöll arméstaben om skolöverstyrelsens yttrande över ett förslag till ändringar av gällande bestämmelser för militär yrkesorientering, bl. a. innebärande att »skolskjutning med gevär skulle slopas».

I sitt yttrande av den 1 mars 1955 tillstyrkte skolöverstyrelsen helt de föreslagna ändringarna samt föreslog ett ytterligare tillägg av sådan innebörd, att vapenövningar och vapenexercis ej får förekomma, samt att eleverna ej får hantera vapen.

Arméstaben införde i anledning härav i de ändrade bestämmelserna för läsåret 1954—1955 föreskriften: eleverna får inte handhava vapen. Denna föreskrift tycks emellertid i vissa fall inte ha tolkats i enlighet med skolöverstyrelsens syfte med förslaget i yttrandet av den 1 mars 1955, utan rent bokstavligt enligt bestämmelsen: elev får inte handhava vapen.

Under praktisk yrkesorientering vid Lv6 i oktober 1955 har eleverna bl. a. deltagit i riktutbildning vid luftvärnskanon samt övat kast med blindhand-

granater av trä, just den typ av övningar som skolöverstyrelsen genom sitt förslag i ovannämnda yttrande avsåg att få uteslutna i detta sammanhang.

Skolöverstyrelsen har efter denna händelse anhållit att sådana kompletterande anvisningar utfärdas till vederbörande förband, att av anvisningarna klart skall framgå, att eleverna under den praktiska yrkesorienteringen icke får hantera, rikta eller manövrera vapen av något slag, vare sig hand- eller maskinvapen, vare sig riktiga vapen eller attrapper.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande i ärendet av skolöverstyrelsen, som anfört bland annat följande.

Yrkesvägledningen i enhetsskolan bedrivs i intimt samarbete med hemmen och arbetsplatserna. I skolan erhåller eleverna teoretisk yrkesorientering. Denna syftar till att med hänsyn till arbetslivets krav orientera eleverna om olika yrken och utbildningsmöjligheter samt söka hjälpa dem att lära känna sina personliga förutsättningar för olika studiebanor och yrkesvägar. Som ett komplement till den yrkesorienterande undervisning som bedrivs i klassrummet får eleverna göra yrkesorienterande studiebesök på arbetsplatser och institutioner. De får härigenom en fylligare bild av skilda sysselsättningsformer än vad enbart den teoretiska yrkesorienteringen i klassrummet skulle kunna ge.

Utöver dessa orienteringsformer har flertalet elever i klass 8 möjlighet att delta i praktisk yrkesorientering. Genom denna får de tillfällen till personliga erfarenheter av ett begränsat antal yrken. De får härigenom en konkret uppfattning av vad dessa yrken innebär och kräver samt möjlighet att pröva, om de äger de för yrkena erforderliga speciella anlagen och intressena. Vid vistelsen på olika arbetsplatser får eleverna vidare erfarenhet av den specifika arbetsmiljön inom varje yrkesområde och en uppfattning om de krav, som från arbetsledningens och kamraternas sida kommer att ställas på dem. Deltagandet är frivilligt.

De elever som deltagit i praktisk yrkesorientering har normalt prövat 3—4 yrken. Vid valet av dessa praktikplatser har elevens önskemål varit utslagsgivande. Eleven har placerats i de yrken, för vilka han hyst särskilt intresse och inom vilka han önskat förlägga en praktikperiod. Några inskränkningar i elevernas frihet vid val av praktikyrken har ej förekommit annat än i de fall, då förhållanden på arbetsmarknaden motiverat detta.

Sedan några år har elever, som uttalat intresse för militära yrken, haft möjlighet att delta i militär praktisk yrkesorientering. De har då varit i 15-årsåldern. Den militära praktiska yrkesorienteringen har i första hand gett en orientering om underbefälsyrket, till vilket genom förtidsinskrivning vid fyllda 16 år ungdomarna kan börja sin utbildning vid 17 års ålder. I cirkulär den 4 april 1955 till försöksdistrikt och statens folkskolinspektörer har skolöverstyrelsen erinrat om »att skolan icke bör påverka elevernas ställningstagande till erbjuden militär praktisk yrkesorientering. Eventuellt deltagande skall vara helt frivilligt från elevens sida».

Beträffande tiden för och omfattningen av militär praktisk yrkesorientering i enhetsskolan har sedan våren 1955 tillämpats följande av chefen för armén efter samråd med skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen utfärdade bestämmelser:

1. Tid

Orienteringen äger i regel rum i klass 8. Sammanlagt högst en vecka torde kunna disponeras.

2. Omfattning

Orienteringen bör omfatta:

- a) orientering i stort om verksamheten vid förbandet,
- b) förevisning av förbandets lokaler och utbildningsanordningar m. m.,
- c) orientering om underbefällets uppgifter, arbetsförhållanden, anställningsvillkor och befodringsmöjligheter,
- d) följande av övningar, där instruktörernas och beställningsmännens verksamhet belyses,
- e) demonstration av vapen, fordon, signalmateriel m. m.

Eleverna få icke handha vapen, delta i vänjningsövningar eller övningar i spräng- och mintjänst.

Utformningen av den praktiska yrkesorienteringen för militäryrket har till sina huvuddrag blivit densamma, som tillämpats för motsvarande verksamhet vid postverket och statens järnvägar samt andra arbetsområden med likartad organisation.

Genom sista stycket i ovan angivna bestämmelser blev eleverna förbjudna att handha vapen. Motionärerna återger ett fall i oktober 1955, då elever, som deltagit i militär praktisk yrkesorientering, sysselsatts med riktutbildning vid luftvärnskanon samt övat kast med blindhandgranater av trä. Detta är moment, som skolöverstyrelsen anser ej bör ingå i militär praktisk yrkesorientering. Efter hänvändelse i december 1955 från överstyrelsen till chefen för armén har denne den 13 februari 1956 utfärdat en order, vari det heter om ovan nämnda verksamhet: »Eleverna få icke handha handvapen, pjäser och handgranater (attrapper) eller delta i vänjningsövningar och övningar i spräng- och mintjänst.»

I avvaktan på resultatet av senast utfärdade anvisningar anser skolöverstyrelsen, att några ytterligare åtgärder för närvarande ej bör vidtagas.

Utskottet. Såsom av skolöverstyrelsens yttrande framgår bedrivs yrkesvägledningen i enhetsskolan i intimt samarbete med hemmen och arbetsplatserna. Denna vägledning innefattar yrkesorienterande undervisning i klassrummet samt som ett komplement härtill studiebesök på arbetsplatser och institutioner. Flertalet elever i klass 8 ha härutöver möjlighet att delta i praktisk yrkesorientering, varigenom de få tillfälle till personliga erfarenheter av ett begränsat antal yrken, en konkret uppfattning om vad dessa yrken innebära och kräva ävensom möjlighet att pröva om de äga de för yrkena erforderliga speciella anlagen och intressena. Deltagandet i denna form av yrkesorientering är frivillig. Några inskränkningar i elevernas frihet vid val av praktikyrken ha icke förekommit i andra fall än då detta betingats av förhållandena på arbetsmarknaden.

Sedan våren 1955 ha tillämpats av chefen för armén efter samråd med skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen utfärdade bestämmelser beträffande militär praktisk yrkesorientering i enhetsskolan, vari bland annat föreskrivits, att eleverna icke finge handhava vapen, delta i vänjningsövningar eller övningar i spräng- och mintjänst.

I den föreliggande motionen har yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för avskaffande av den militära yrkesorienteringen för elever i enhetsskolan. Motionärerna ha till stöd härför åberopat, att i oktober 1955 ett fall av militär praktisk yrkes-

orientering förekommit, vari ingått utbildningsmoment (riktutbildning vid luftvärnskanon och kast med blindhandgranater av trä), som enligt skolöverstyrelsen icke borde få förekomma däri.

Skolöverstyrelsen har i sitt i det föregående redovisade remissyttrande upplyst, att överstyrelsen med anledning av det inträffade gjort hänvändelse i ärendet till chefen för armén, som den 13 februari 1956 utfärdat order om att eleverna icke finge handhava handvapen, pjäser och handgranater (attrapper) eller delta i vänjningsövningar och övningar i spräng- och mintjänst. Överstyrelsen har för sin del ansett, att i avvaktan på resultatet av de sålunda meddelade anvisningarna några ytterligare åtgärder för närvarande icke borde vidtagas.

På grund av vad sålunda i ärendet upplysts och under framhållande av angelägenheten av att ifrågavarande yrkesorientering bedrives under former, lämpliga för de i orienteringen deltagande, har utskottet funnit sig böra ansluta sig till den uppfattning, varåt skolöverstyrelsen givit uttryck.

Utskottet hemställer alltså,

att motionen II: 528 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Närvarande: se under utlåtandet nr 192.

Reservation

av herrar *Karl Anderson, Hesselbom och Åkerström.*